

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון מ"ז – פרשת שופטים תשפ"ו

מהדורת א"ל

ביאור פרשת נביא השקר ודין עדים זוממין

שאל הזימו את העדים לאחר שכבר הרגו את אותו אדם, אין העדים נענשים, שנאמר 'כאשר זמם' ולא כאשר עשה.

ויש לשאול בזה שתי שאלות:

א. שהלא קל וחומר הוא, אם כשרק זממו להרוג אדם שאינו חייב מיתה, הם מתחייבים מיתה, מדוע כשאותו האדם נהרג פטורים הם מעונש. והרמב"ן פירש, שאם אותו אדם נהרג, ודאי לא היה מביא ה' תקלה לבית דין לגרום לאדם צדיק להיהרג, וודאי היה חייב מיתה, ועל כן אינם חייבים מיתה, אבל עדיין יש לתמוה, שאיזה טעם יש בזה לפטור את העדים, הלא הם מצידם זממו להרוג אדם שלא ידעו שהוא חייב מיתה, ומדוע הם פטורים מעונש.

ב. מדוע כאשר הם רק זממו להרוג, הם חייבים מיתה, הלא למעשה לא נגרם על ידם שום מיתה.

אכן ביאור הענין הוא, שגם חיוב המיתה כשזממו להרוג, וגם הפטור ממיתה כשהוא נהרג, טעם אחד להם, והוא ענין כבוד בית הדין וכבוד ה', שאם בית הדין כבר הרגו על פי עדים, ולאחר מכן יוזמו העדים, אם יהרגו את העדים הזוממין יצא קול, שבית הדין הרגו אדם שהיה פטור ממות, ויתחלל בזה כבוד ה' שצויה לסמוך על בית הדין, וכן יבואו לזלזל בבית דין ולא לשמוע בקול הסנהדרין, לכך אמרה תורה שאם כבר נהרג, עדיף שלא יהרגו את העדים הזוממין, ולא יתחלל כבוד בית הדין שזה יגרום לחילול כבוד ה' ושלא יצייתו יותר לסנהדרין. וזהו הטעם שאם רק זממו להרוג הם מתחייבים מיתה, כדי שבזה יצא קול שהסיבה שהעדים נהרגים היא מפני שבאו להעיד על אדם שחייב מיתה, וה' סיבב שקודם שיהרגוהו יתגלה שהעדים הללו שקרנים, ובכך הציל ה' את הדיינים שלא יבואו ליד מכשול, ובזה יתרבה כבוד בית הדין וממילא יתרבה כבוד ה', שההמון ישמעו בקול הסנהדרין.

הדמיון בין שתי הפרשיות הללו הוא, שבשניהם מדובר בשנים המכחישים זה את זה, הפרשה הראשונה עוסקת בשני נביאים המכחישים זה את זה, והפרשה השניה בשתי כיתות עדים המכחישות זו את זו, ובשניהם אומרת התורה לעשות הכל כדי שיתרבה כבוד שמים.

עקידת יצחק שער צו

נראה לבאר כוונת פסוקים אלו, על פי דברי הספרי (שופטים קעח), 'עתידיכם אתם לומר איכה נדע הדבר, ירמיה אמר 'הנה כלי בית ה' הולכים בבבל' וחנניה אומר 'הנה כלי בית ה' מושבים מבבל' ואיני יודע למי אשמע, תלמוד לומר אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה', איזהו דבר שדברו המקום זה שאומר ובא'. דהיינו, שאין כוונת התורה לומר כאן כלל לכל נביא הבא ומתנבא בשם ה', שזו תהא דרך הבחינה לקבוע האם הוא נביא אמת או נביא שקר, אלא מדובר כאן על מקרה מסוים, שבה יש שני נביאים המתנבאים שניהם בשם ה', ואחד אומר ההיפך מחבירו, שבאופן זה ודאי יש אחד מהם שהוא נביא שקר, ואין אחד מהם מוחזק בנביאות או בצדקות יותר מחבירו, בזה אומרת התורה, שהדרך לידע מי הוא נביא השקר היא, על ידי שיאמר שיקרה משהו ולא יקרה אותו הדבר, שאף שבשאר זמנים יתכן שנביא יתנבא דבר ולא יקרה, וזה לא יוכיח שהוא נביא שקר, אלא יתכנו טעמים אחרים שלא קרה הדבר, מכל מקום באופן זה, שיש שני נביאים המתנבאים זה כנגד זה, בזה ודאי יעשה ה', כדי לקדש את שמו בעולם, שדברי נביא האמת יתקיימו ודברי נביא השקר לא יתקיימו.

זהו שהדגישה התורה שנביא השקר מזיד לדבר שקר, לפי שהכוונה בזה שהוא מדבר כנגד נביא אחר, לכך הוא נקרא מזיד, ולכך נאמר 'איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'', לפי שמדובר באופן שודאי יש לפנינו דבר אשר לא דיברו ה', והספק הוא רק איזה דבר הוא.

ענין דומה לזה, אנו מוצאים גם בהמשך הפרשה, בענין עדים זוממים, שנאמר (יט יז) 'וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה' לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם. וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטִב וְהַיָּרָה עַד שֶׁיִּשְׁקַר הָעֵד שֶׁקָּרָה עֲנָה בְּאִחֶיהָ. וְעִשְׂתֶּם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאִחֶיהָ וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבָּךְ'. שאם שני עדים העידו על אדם שחייב מיתה, ובאו עדים אחרים והזימו אותם, שאמרו שבאותו הזמן שהם מעידים שהאדם התחייב מיתה, הם היו במקום אחר, ולא יכלו כלל לראותו, שממיתים את העדים הראשונים. ודרשו חז"ל (חולין יא:)

אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא. וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'. אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה' בַּזֶּדֶן דְּבָרוֹ הַנָּבִיא לֹא תִגְדַּל מִמֶּנּוּ (דברים יח, כ-כב)

פרשה זו עוסקת בנביא שקר, שאדם המתנבא בשם ה' דברים שאינם נכונים חייב מיתה, ומפרשת התורה כיצד יכולים לדעת שהתנבא דבר שלא אמרו ה', שאם יתנבא על דבר ולא יקרה מה שאמר, הרי זה מוכיח שהוא נביא שקר.

ויש לשאול בזה ארבע שאלות:

א. מדוע הדגישה התורה שתי פעמים שנביא שקר זה עשה זאת במזיד, גם בתחילה נאמר 'אך הנביא אשר יזיד לדבר בשמי', וגם בסוף נאמר 'בזדון דברו הנביא', הלא לכאורה פשוט הוא שנביא שקר עשה זאת במזיד, וכי שייך בזה שוגג, שהיה סבור שמותר להתנבא נבואת שקר.

ב. מדוע נאמר 'איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'', ולא נאמר 'איכה נדע כי לא דיבר ה' הדבר ההוא', או שהיה יכול לומר 'איכה נדע אתה דבר אשר דברו ה'', וממילא נדע מהו הדבר אשר לא דיברו ה'.

ג. עוד יש להבין, האם כדי להאמין לנביא צריך שיעשה אות או מופת ויתקיים, ורק לאחר מכן יאמינו לו, וכן כדי שלא להאמין לנביא שקר צריך שיעשה אות או מופת ולא יתקיים, והלא הדין הוא, שאם הוא מוחזק לכשר וחסיד, ומצוה לשמור ולקיים מצות תורת משה מצוה לשמעו מבלי אות ומופת, ואם מתנבא לעבור עליה אפילו יהיה מוחזק כאלוהו, אין שומעים לו וחייב מיתה, אלא שאם היה מוחזק לנביא כאלוהו שומעים אליו לבטל מצוה לשעתה, ומדוע פירשה התורה את הסימן של נביא שקר.

ד. וכן קשה, כיצד מוכח מכך שהנביא נתן אות או מופת ולא התקיים שהוא נביא שקר, והלא היו נבואות שהתנבאו נביאים, ולאחר מכן לא התקיימו, בין אם היו נבואות לרעה ולא התקיימו כיון שהעם חזרו בתשובה, בין אם היו נבואות לטובה ולא התקיימו כיון שלאחר מכן חטאו.